

Research Article | Araştırma Makalesi

Anlık gönüllülük olgusunun Türkiye’deki afet ve acil durum yönetimi açısından değerlendirilmesi***Mustafa Yükseler**
Jale Yazgan
Gökhan TeniklerÖğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, mustafayukseler@mu.edu.tr, [0000-0003-3644-3295](https://orcid.org/0000-0003-3644-3295)Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, jaleyazgan@mu.edu.tr, [0000-0002-6410-0786](https://orcid.org/0000-0002-6410-0786)Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, gokhan.tenikler@deu.edu.tr, [0000-0001-7320-7086](https://orcid.org/0000-0001-7320-7086)

Corresponding author/Sorumlu yazar: Mustafa Yükseler

mustafayukseler@mu.edu.tr**Öz**

Anlık gönüllüler, afet ve acil durumlar sonrası müdahale ve iyileştirme çalışmalarında sıklıkla görülen fenomenlerden biridir. Literatürde, anlık gönüllüler bir yönüyle önemli bir iş gücü ve ekonomik kaynak olarak nitelendirilebilirken, diğer yandan organize olunamaması, afet ve acil durumlar konusunda yeterli bilgi ve beceriden yoksun kişileri de barındırabilmesi, güvenlik açısından risk oluşturulması ve idarenin söz konusu kişilere yönelik yasal sorumluluklarındaki belirsizlik gibi başlıklar yönüyle çeşitli sorunların da birer parçası olabilmektedirler. Bu çalışmada, afet ve acil durumlarda anlık gönüllülerin potansiyel rollerine ilişkin literatür taraması yapılarak, “anlık gönüllü” kavramının Türkçe literatüre kazandırılması ve gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara temel oluşturacak ve ivme kazandıracak bir farkındalığın yaratılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de afet ve acil durumlara ilişkin yasal ve idari düzenlemeler incelenmiştir. Bunun sonucunda, ilgili düzenlemelerde anlık gönüllülere ilişkin düzenleyici hükümlere yer verilmediği ve gelecek planlarında bu gönüllülerin, afet ve acil durum yönetimine ilişkin politika ve stratejilerde dikkate alınmadığı görülmüştür. Bu nedenle, afet ve acil durumlar sonrası yürütülen faaliyetlerde yer alan anlık gönüllüler ile ilgili yasal zeminin oluşturulması, afet yönetim sistemine entegre edilmesi ve afetlere dirençli bir toplum oluşturmak için anlık gönüllü faaliyetleri konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Acil Durum, Afet Yönetimi, Anlık Gönüllülük**JEL Kodları:** H84, Q54**Evaluation of spontaneous volunteering case in terms of disaster and emergency management in Türkiye****Abstract**

Spontaneous volunteers are a phenomenon that frequently appears in disaster and emergency response and recovery activities. In literature, spontaneous volunteers can be described as a valuable workforce and economic resource; however, they can also be seen as unorganized, accommodating those who lack the knowledge and abilities to deal with emergencies and disasters, and posing a threat to the safety of those involved by raising questions about the administration’s legal obligations. This study aims to bring the concept of “anlık (in Turkish) volunteer” to the Turkish literature by making a literature review on the potential roles of spontaneous volunteers in disasters and emergencies and creating an awareness that will form the basis and accelerate the studies to be done on this subject in the future. For this reason, Turkish legislation and administrative procedures governing disasters and emergencies were reviewed. As a result, it has been noted that the pertinent regulations lack regulatory provisions regarding spontaneous volunteers and that future plans’ policies and strategies for disaster and emergency management will not consider these volunteers. Therefore, it is necessary to establish a legal basis for spontaneous volunteers involved in activities carried out after disasters and emergencies, integrate them into the disaster management system, and create a society resistant to disasters.

Keywords: Disaster, Emergency, Disaster Management, Spontaneous Volunteering**JEL Codes:** H84, Q54

* Bu çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi tarafından 2022 yılında yapılan 5. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam (5th International Health and Life Congress) Kongresi’nde sözlü olarak sunulan “Afet ve Acil Durumlarda Anlık (Spontane) Gönüllüler” başlıklı özet bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

How to cite this article / Bu makaleye atıf vermek için:

Yükseler, M., Yazgan, J., & Tenikler, G. (2024). Anlık gönüllülük olgusunun Türkiye’deki afet ve acil durum yönetimi açısından değerlendirilmesi. *KOCATEPEİİBFD*, 26(1), 1-17. <https://doi.org/10.33707/akuibfd.1311962>

Extended Summary

After disasters and emergencies, official institutions, organizations, and non-governmental organizations are responsible for the response and recovery works in the affected area. At the same time, individuals or groups participate in the work in the affected area or from different places. The individuals in question are named in different ways in the literature, such as "spontaneous, informal, unorganized, unaffiliated." After disasters and emergencies, people either directly experience crises or flock to areas affected by different locations with different motivations. This phenomenon, which is fundamentally considered as altruism in the literature, can be in the area with motivations such as "the returnees," "the anxious," "the helpers", "the curious (disaster tourists)", and "the exploiters". While these volunteers provided significant labor and economic advantages after disasters and emergencies in the past, it is seen that they have potential risks due to their lack of organization, lack of knowledge and skills about disasters and emergencies, and not acting in a planned manner.

As a result of the relevant literature review, it is seen that while different countries and organizations publish guides regarding these volunteers, the interest in studies related to them has increased. When the Turkish literature is examined, it is seen that while studies on accredited volunteers can be found, there are limited studies on spontaneous volunteers. For this reason, while determining the level of consideration of these volunteers, whose number can reach thousands in disasters and emergencies, in the relevant legislation and strategic plans in Türkiye, which is a country of disasters, constitutes the purpose of the study, it is aimed to introduce the concept of "anlık (in Turkish) volunteer" to Turkish literature in terms of being more straightforward and more understandable. Therefore, the concept of anlık (in Turkish) volunteer is used for the volunteers in question in the study. In addition, another aim of the study is to form a basis and accelerate the studies to be carried out on these volunteers in the future. In this context, the research is based on the question, "to what extent are the volunteers involved in post-disaster and emergency activities in Türkiye taken into account in the current legislation and plans, and to what extent are they integrated into the existing disaster management system?", the current situation of anlık (in Turkish) volunteering in Türkiye has been evaluated by examining the relevant legislation.

In line with the purpose of the research, by making a literature review on the potential roles of spontaneous volunteers after disasters and emergencies, the Türkiye Disaster Response Plan (TAMP), Türkiye Disaster Risk Reduction Plan (TARAP), prepared under the coordination of the Disaster and Emergency Presidency (AFAD), which is responsible official organizations for disasters and emergencies in Türkiye, and the legal basis of these plans, AFAD's strategic plan for 2019-2023, as well as laws related to disasters and emergencies such as Municipality Law No. 5032 and Special Provincial Administration Laws No. 5393, and Development Plans, decree-laws, strategic plans, were examined, and the current situation of the spontaneous volunteers' phenomenon in Türkiye was evaluated. In this sense, the research is based on the qualitative form.

As a result of the study, it was seen that spontaneous volunteering in disasters and emergencies was not included in the relevant legislation and strategic plans. In Türkiye, where different types of disasters are frequently experienced, it is establishing the legal basis for spontaneous volunteers involved in activities carried out after disasters and emergencies, integrating them into the disaster management system based on different types of disasters, adding disaster education into the curricula of universities and schools affiliated to the Ministry of National Education. It is necessary to make public service announcements to add a society resistant to disasters related to these voluntary activities.

Giriş

Afet ve acil durumların sayısı ve şiddeti, insanoğlunun doğa üzerindeki hakimiyetine paralel bir şekilde artış göstermektedir. Uluslararası Afet Veritabanının (Emergency Events Database / EM-DAT) yayınladığı küresel rapora göre¹, 1980-1999 yılları ve 2000-2019 yılları arasında meydana gelen doğal afet sayısına paralel olarak insan yaşamı üzerindeki etkilerinin de büyüyerek arttığı görülmektedir (United Nations Office for Disaster Risk Reduction UNDRR, 2020). Afet ve acil durumların kompleks sonuçları nedeniyle, hem ilgili alanda çalışan bilim insanları hem de Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların girişimleri, potansiyel afet olayları öncesinde risk azaltma çalışmaları yapılarak, etkilerinin azaltılabileceğini vurgulamaktadır (Birkmann, 2013; Cardona vd., 2012; UNDRR, 2007, 2015). Afet ve acil durum risk yönetimi, yapısal ve yapısal olmayan risklerin azaltılması gibi fiziksel iyileştirmelerin yanı sıra, mevcut kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, teknolojik ilerlemelerin takip edilmesi, toplumun afet ve acil durum çalışmalarına entegre edilmesi gibi geniş yelpazeli çalışmaları içermektedir. Afet risk yönetimi çalışmalarında yerel aktörlerin güçlendirilmesi gerekliliğinin vurgulandığı BM 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesinde (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030), aşağıdan yukarıya bir yaklaşım çerçevesinde tüm toplum kesimlerini kapsayacak gönüllü faaliyetlerin, afet müdahale ve iyileştirme çalışmalarına dahil edilmesini amaçlayan bütüncül bir toplumsal yaklaşımın altı

¹ Rapora göre küresel çapta, 1980-1999 yılları arasında kaydedilen 4.212 doğal afet sonucunda, 1,19 milyon insan hayatını kaybetmiş, 2,25 milyar insan bu afetlerden etkilenmiş ve 1,63 trilyon Amerikan doları düzeyinde bir ekonomik kayıp ortaya çıkarken, 2000-2019 yılları arasında kayıtlara geçen 7.348 doğal afette 1,23 milyon insan hayatını kaybetmiş, 4,03 milyar insan etkilenmiş ve 2,97 trilyon Amerikan dolarlık bir ekonomik kayıp yaşanmıştır.

çizilmektedir (UNDRR, 2015).

Gönüllülük faaliyetleri toplumsal dayanışma ve uyum açısından önem arz ederken, işgücü ve ekonomik katkıları da söz konusudur. Dünya Gönüllülük Raporu'na göre, dünya çapında milyonlarca gönüllünün çeşitli sektörlerde faaliyetlerde bulunduğu ve bu faaliyetlerin ekonomik katkısının tam zamanlı çalışan sayısı bazında aylık 61 milyon tam zamanlı çalışana karşılık geldiği belirtilmektedir (UNV, 2021). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için önemli bir kaynak olan gönüllülük faaliyetleri, afet ve acil durumlar sonrasında teknik kurtarma, yangınlara müdahale, tıbbi müdahalelerde bulunma, enkaz temizleme, lojistik destek sağlama dahil tüm sektörleri kapsamaktadır (Alexander, 2010). Afetler açısından gönüllülük faaliyetleri genel olarak resmi ve resmi olmayan şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Carson, 1999). Kızılay veya Kızılaç organizasyonlarının faaliyetleri resmi gönüllülük için örnek teşkil ederken, literatürde "yakınsama reaksiyonu - convergence reaction" (der Heide, 2003) olarak adlandırıldığı şekliyle kriz sonrasında insanların etkilenen alana kendi istekleri ile giderek müdahale ve çalışma faaliyetlerinde bulunmaları resmi olmayan gönüllülük için örnek gösterilebilir. Resmi olmayan gönüllüler ile ilgili literatürde, spontane gönüllü, organize olmayan gönüllü, bağlı olmayan gönüllü şeklinde farklı adlandırmalarla karşılaşılmaktadır (Daddoust vd., 2021; Whittaker vd., 2015). Bu çalışmada söz konusu gönüllüler için, Türkçe literatüre yerleşmesi açısından daha yalın ve anlaşılır bir ifade niteliğine sahip *anlık gönüllü* kavramı kullanılmaktadır.

Anlık gönüllüler, bir olay sırasında ve/veya sonrasında kendi destekleri ile katkıda bulunmak için girişimde bulunan veya buna davet edilen, mevcut resmi acil durum yönetimi müdahale ve iyileştirme sisteminin bir parçasıyla herhangi bir bağlantısı olmayan, ilgili eğitim, beceri veya deneyime sahip olan veya olmayan bireyler veya insan gruplarıdır (Drabek & McEntire, 2003). Anlık gönüllülerin, geçmişte deneyimlenen afet ve acil durumlar sonrası müdahale ve iyileştirme çalışmalarında hem niteliksel hem de niceliksel olarak birçok farklı faaliyet alanında önemli roller üstlendiklerini söylemek mümkündür. Ancak, söz konusu gönüllülerin kendi kendilerini organize etme gayretleri, yeterli ve sistemli bilgi, beceri ve donanıma sahip olmamaları vb. durumlar kendileri, afetten etkilenenler ve profesyonel müdahale ekipleri için risk ve dezavantaj oluşturabilirken, gösterilen çabaların gönüllülük sistemi ile arzu edilen fayda beklentisinin ötesinde, zararlı sonuçlar doğurabilecek olumsuz durumlara da neden olabileceği bilinmektedir. Bu bağlamda geçmişte bu durumların yaşandığı çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Örneğin, 1985 Mexico City depremi sonrası 2 milyon nüfuslu şehrin nüfusunun yüzde 10'unun yardım çalışmalarına katılması bir avantaj olarak nitelendirilirken, enkazdan kurtarılan kişi başına 2,2 gönüllü kurtarmacının arama ve kurtarma konusunda gerekli eğitim, deneyim ve ekipmandan yoksun olmaları nedeniyle hayatlarını kaybettikleri kayıtlara geçmiştir (Helsloot & Ruitenberg, 2004). Ayrıca, anlık gönüllüler bu faktörlerin yanı sıra, mevcut acil durum kaynaklarının tükenmesi, afetten etkilenenler için tahsis edilen gıda ve barınma malzemelerinden yararlanma, mevcut ekipmanları kullanabilme eğitimi, yetkisi ve sigortası olmaması, mevcutta bulunmayan ekipman gereksinimleri, kabul edilemeyecek düzeyde sağlık ve güvenlik riskleri ve işleyen komuta sistemine uyma konusundan yoksun hareket etme potansiyelleri, resmi kuruluşlar tarafından kriz sonrası müdahale ve iyileştirme çalışmalarında kullanılmalarının önünde engeller oluşturabilmektedir (Alexander, 2010). Sonuç olarak, afet ve acil durum sonrası alanlarda varlıkları neredeyse kaçınılmaz olan anlık gönüllüler, mevcut afet ve acil durum yönetim sistemlerine yeterli bilgi, deneyim ve ekipman ile entegre edilebildikleri takdirde, can ve mal kayıplarının azaltılması ile toplumsal dayanışma ve normale dönüş süreçlerinde önemli bir insan kaynağı olarak nitelendirilebilecek iken, mevcut koşullarda zorlu süreçlerin zorluk yaratan unsurları olarak algılanmaya devam edeceklerdir.

Bu çalışmada, anlık gönüllülerin afet ve acil durum sonrası müdahale ve iyileştirme aşamalarındaki potansiyel rolleri araştırma konusu edilmektedir. Ayrıca çalışma ile, *anlık gönüllü* kavramının Türkçe literatüre kazandırılarak, gönüllülük konusundaki anlık katkılara yönelik sonraki çalışmalara temel oluşturulması ve ivme kazandırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın takip eden bölümlerinde, literatürde anlık gönüllülük konusuna ilişkin mevcut yaklaşımlar; anlık gönüllülerin afetlerde ve acil durumlardaki katkılarının yanı sıra oluşturdukları riskler ve dezavantajlar ve Türkiye'deki afet ve acil durum yönetim sistemi ve gönüllülük ilişkisi üzerine mevcut duruma yer verilirken son kısımda, çalışmanın sonuçları sunulmaktadır.

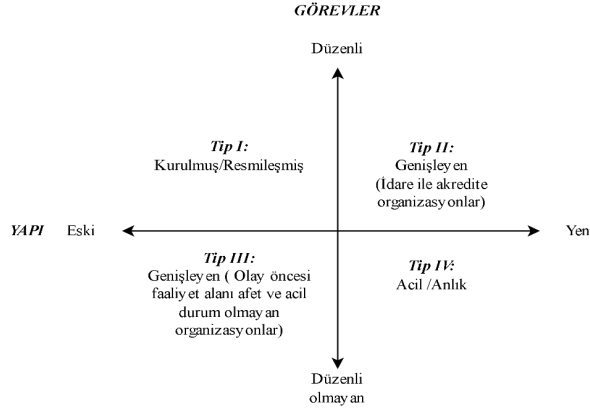
1. Afetlerde ve Acil Durumlarda Gönüllülük

Sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan büyük ve önemli etkilere yol açan afetler konusunda, teknolojik gelişmeler, hızlı nüfus artışı, kırdan kente yönelik büyük nüfus hareketleri, aşırı ve bilinçsiz tüketim alışkanlıkları, ekosistemlerin tahribatı, yanlış arazi kullanımı vb. birçok unsurun gerek insan gerek doğa kaynaklı afet sayılarında artışa neden olması, söz konusu afetlerin sonuçlarının ön görülmesini ve yönetilmesini daha da zorlaştırmaktadır. Geçmişte deneyimlenen afetlere bakıldığında, yukarıda bahsedilen gelişmeler ve değişimlerin oluşturduğu risk toplumunda, sadece devlet olanaklarının afet yönetimi için yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin, en başarılı afet yönetim modellerinden birine sahip ülkelerden biri olan Japonya'da 2011 yılında meydana gelen depremin, tsunami ve nükleer santral kazasını tetiklemesiyle art arda afetler meydana gelmiş, söz konusu afetlerin sonucunda, 22.000 insan hayatını kaybederken, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük ekonomik kayıp deneyimlenmiştir (Kingston, 2012). Ülkelerin yönetim organizasyonlarının tek başına afetlere müdahale ve iyileştirme çalışmaları için yeterli olmadığını gösteren söz konusu art arda afetlerin sonrasında ulusal ve uluslararası düzeyde destek veren bireylerin katkılarıyla

iyileştirme çalışmaları yürütülmüştür. Bu nedenle afet risklerinin azaltılması için, kurumsal yapının personel, ekipman ve donanım gibi altyapısının güçlendirilmesinin yanı sıra, insan kaynağının yönetim sistemine dahil edilmesi ihtiyacı doğmaktadır.

Afetler ve acil durumlarda müdahale ve iyileştirme aşamalarında organizasyonel yapılar ile ilgili literatürde farklı sınıflandırmalara rastlamak mümkünken, en sık karşılaşılan sınıflandırma saha çalışmaları sonucu ortaya konulan afetlere organize müdahale tipolojisidir (Şekil 1). Bu tipoloji, temelde iki eksenden oluşmakta olup bir eksen, organizasyonların görevlerini (düzenli veya düzenli olmayan), diğer eksen organizasyon yapısını (yeni veya eski) tanımlayan dört kadranlı bir matristen oluşmaktadır (Provitolo vd., 2011).

Şekil 1. Afetlere Organize Müdahale Tipolojisi

Kaynak: Dynes (1969) çalışmasından yararlanılarak, yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tip I organizasyonları, afet ve acil durumun meydana gelmesinden önce var olan ve olay karşısında yapılacak girişimlerin çoğunu planlanmış organizasyonlardır. Trafik kontrolü için polis kuvvetleri, yangınlara müdahale için itfaiye teşkilatları veya tıbbi müdahale için hastaneler, koordinasyon ve diğer birçok faaliyet için Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) faaliyetleri bu organizasyonlara örnek verilebilir. Tip II organizasyonları ise, eylemlerinin çoğu planlanmış olmakla birlikte, organizasyonun temel yapısı küçük bir profesyoneller grubundan büyük bir gönüllü grubuna doğru kaymaktadır. Kızılay ve Kızıllaç faaliyetleri bu organizasyon tipine örnek gösterilebilir.

Tip III organizasyonları, olay öncesinde var olan bir gruptur, ancak olay ile ilgili yapacakları eylemler planlanmamıştır. Başka bir deyişle, afet ve acil durum müdahalelerine katılmaları beklenmemekle birlikte, kendi uzmanlık alanlarında kriz hallerinde faaliyet gösterebilirler. Örneğin, bir spor kulübü veya bir inanç grubu, etkilenen alana gıda ve kıyafet gibi ihtiyaçların teslimatı için üyelerini harekete geçirebilir veya iş makinaları olan bir şirket, bu makinaları ve personelini afet sonrası enkaz temizleme çalışmaları için gönderebilir (Whittaker vd., 2015). Tip III organizasyonlar, Tip I ve Tip II organizasyonları ile eş güdümlü çalışabilmelerine rağmen, bu organizasyonların etkin kontrolünde faaliyet göstermezler.

Son olarak, Tip IV organizasyonları-acil müdahaleciler, genel olarak Tip I ve Tip II organizasyonlarının alana ulaşmadan önce, etkilenen insanların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bireysel veya alanda grup haline gelmiş organizasyonlardır. Bu müdahaleciler, kurumsallaşmış/resmi grupların yapamayacağı veya yerine getiremeyeceği görevleri veya faaliyetleri şekillendiren ve yürüten küçük veya büyük gruplardır (Provitolo vd., 2011). Grup, mevcut afet yönetim sistemi içerisinde yer almayan, genel olarak müdahale konusunda bilgi eksikliği olan, olayın gerçekleşmesi ile arama ve kurtarma ve ilk yardım gibi konularda ilk müdahaleyi yapanlardan oluşmaktadır. Tip III ve Tip IV organizasyonları, yakın ilişkili veya iç içe geçmiş görünmesine rağmen aralarında farklılık söz konusudur. Tip III organizasyonları, afet ve acil durumlar öncesinde var olan, ancak afet ve acil durum konusunda uzmanlığı olmayan, farklı konularda faaliyet gösteren organizasyonlar iken, Tip IV organizasyonları, afet ve acil durum sonrası ortaya çıkmış bireysel veya kolektif girişimlerdir. Bu noktada, Tip III ve Tip IV organizasyonları, kriz sonrasında müdahale ve iyileştirme çalışmaları için önemli fırsatlar sunabilirken, organize ve kontrollü olmamalarından dolayı riskler ve dezavantajlar barındırabilmektedir.

Literatürde, gönüllülüğün birçok tanımı bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu gönüllülüğü, "bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen" şeklinde tanımlarken, Wilson (2000), bir kişi, grup veya organizasyona fayda sağlamak için zamanın serbestçe verildiği herhangi bir aktivite olarak tanımlamaktadır. Genel olarak gönüllü, maddi bir beklentisi olmadan kendi isteğiyle, bilgisini, becerisini ve zamanını başka bir kişi veya toplum yararına kullanan kişidir. Tanımında olduğu gibi, gönüllülüğün farklı şekillerde sınıflandırmalarını görmek mümkünken, genel olarak resmi veya resmi olmayan gönüllülük şeklinde ele alınmaktadır. Resmi gönüllülük, resmi bir organizasyon veya devlet programı vasıtasıyla aktif şekilde yürütülen faaliyetler olarak ele alınırken, resmi olmayan gönüllülük, resmi bir organizasyon veya devlet programı şemsiyesi altında olmadan yürütülen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Carson, 1999). Afetler açısından, gönüllülüğün farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir (Shaskolsky, 1965;

Wolensky, 1979). Shaskolsky (1965), afet durumlarında gönüllülüğü aşağıda belirttiği gibi dört formda ele almaktadır;

- *Beklenen bireysel gönüllüler*; bireysel anlamda genel toplumsal beklentileri karşılayanlar, örneğin afet veya acil durumdan etkilenenlere tıbbi müdahale için uzmanlıklarını kullanan doktorlar,
- *Beklenen organizasyon gönüllüleri*; Afet ve acil durum olayları için önceden hazırlığı ve planı olan, Kızılay, Kızıllaç gibi organizasyonlar ile düzenli ilişkileri olan kişiler,
- *Anlık bireysel gönüllüler*; bir afet veya acil durumun ilk evrelerinde bireysel yardım sağlamak isteyen kişiler, örneğin arama ve kurtarma veya ilk yardım çalışmalarına katılan bireyler,
- *Anlık organizasyon gönüllüleri*; bir acil durum ve afetin takibinde bir kuruluşa kendileri katılanlar. Bu anlık gönüllüler 4 farklı organizasyon ile bağlantılı olabilirler;
  - Düzenli bir afet ve acil durum organizasyonuna yardım edenler
  - Belirli/spesifik afetlerle baş edebilmek için resmi olarak oluşturulmuş bir organizasyonda yer alanlar
  - Afet öncesinde, afet yardımı için afetlerle ilişkili olmayan bir organizasyonda yer alanlar
  - Resmi olmayan bir grubun parçası olarak afetlere müdahale edenler

Afet ve acil durumlara ilişkin organizasyonların sınırlı müdahale kaynakları ve son yıllarda meydana gelen afetlerin karmaşık sonuçları, gönüllü faaliyetlerinin önemini daha da belirgin kılmaktadır. Uluslararası Kızıllaç ve Kızıllaç Teşkilatları Federasyonu'nun (The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies - IFRC) yayınladığı rapora göre, 2020 yılında yaklaşık olarak 14,9 milyon gönüllünün bulunduğu ve organizasyonlarının afet müdahale ve ön iyileştirme programı kapsamında 650.2 milyon kişiye ulaştığı ifade edilmiştir (IFRC, 2022). Bununla birlikte, gönüllü faaliyetlerinin önemli bir iş gücü ve ekonomik kaynak olduğu görüşünü destekleyen Kanada'daki bir çalışmaya göre, 2018 yılında 15 yaş ve üzeri 12,7 milyondan fazla Kanadalının, hayır kurumları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve diğer topluluk kuruluşları için 1,6 milyon saat ayırarak, resmi olarak gönüllü olduğunu ve bunun yaklaşık olarak 858.000 tam zamanlı işe karşılık geldiği belirtilmiştir (Hahmann vd., 2020). Benzer şekilde, Şubat 1998 yılında Florida'da meydana gelen tornadolardan sonra, etkilenen alanlardan biri olan Osceola Country için tornado sonrası 8 milyon dolar ve yaklaşık 90 gün olarak tahmin edilen profesyonel temizleme faaliyeti, anlık gönüllülerin katılımı ile yaklaşık 1,4 milyon dolar ve 55 gün içerisinde tamamlanmıştır (Volunteer Florida, 2000).

Gönüllüler, kriz sonrası arama ve kurtarma, teknik konularda destek, ilk yardım, yardım malzemelerinin dağıtımı, gıda ve barınak desteği, psikososyal destek gibi birçok konuda katkı sağlarken (Alexander, 2010; Crane, 2019; Daddoust vd., 2021; Sauer vd., 2014), etkilenen alanların dışında özellikle günümüz teknolojileri ve sosyal medya yoluyla, etkilenen toplumun ihtiyaç duyabileceği malzeme ve parasal bağış kampanyaları yoluyla destek sağlayabilmektedir. Gönüllülük faaliyetleri, genel olarak afet ve acil durumlar konusunda profesyonel organizasyonlar vasıtasıyla ya da gerekli bilgi ve becerilere sahip olan veya olmayan, genel olarak planlı ve organize olmadan, bilinen bir organizasyona bağlı olmadan insani içgüdüleri ile *anlık* olarak söz konusu olabilmektedir.

2. Afet ve Acil Durumlarda Anlık Gönüllüler

Bu çalışmada *anlık gönüllülük* olarak ifade edilen kavramın, literatürde farklı şekillerde kullanıldığını görmek mümkündür. Nitekim, söz konusu kavrama ilişkin olarak literatürde "yardımcılar" (Barsky vd., 2007; Fritz & Mathewson, 1957), "bağlı olmayanlar" (White, 2016), "resmi olmayanlar" (Dean, 2022; Whittaker vd., 2015), "alana yürüyenler" (Emergency Management Division Justice Institute of British Columbia, 2015), "ortaya çıkan gruplar" (Strandh & Eklund, 2018; Twigg & Mosel, 2017) ve "spontane gönüllüler" (Alexander, 2010; Australian Government, 2010; Harris vd., 2017; Ludwig vd., 2017; Mayorga vd., 2017; Paciarotti vd., 2018; Rivera, & Wood, 2016; Yükseler & Yazgan, 2023) gibi farklı terimler kullanılmaktadır. İnsanların, kriz sonrası etkilenen alana *yakınsama reaksiyonu* göstererek, müdahale ve yardım çalışmalarına katılmaları yaygın olarak görülen bir davranış şeklidir. Geçmişte deneyimlenen afetler sonrasında anlık gönüllülerin önemli roller üstlendikleri çok sayıda müdahale ve iyileştirme çalışması bulunmaktadır. Nitekim, 1976 Tangshan depremi sonrası kurtarma faaliyetlerinin çoğu, bizzat bu depremi yaşayanlar tarafından gerçekleştirilirken (Chen, 1988; Noji, 2000), yaklaşık 5 ay sonra 420,000 geçici barınma alanının yaklaşık 100,000 gönüllü vatandaşın katılımı ile tamamlandığı bilinmektedir (Zhang vd., 2015). Yine 1980 Güney İtalya depreminde kurtarma faaliyetlerinin çoğu yerel vatandaşlar tarafından gerçekleştirilmiş (Bruycker vd., 1983, 1985), 1985 Mexico City depreminde 2 milyon nüfuslu şehir nüfusunun yüzde 10'u yardım çalışmalarına katılmış (Dynes vd., 1990), 1989 Loma Prieta depreminde Santa Cruz nüfusunun yüzde 70'i ve San Francisco nüfusunun yüzde 60'ı müdahale çalışmalarında yer almıştır (O'Brien & Mileti, 1992). 1995 Kobe depremi sonrası 630,000 ile 1,4 milyon insanın çeşitli gönüllü faaliyetlerde bulunduğu tahmin edilmektedir (Orloff, 2011; Shaw & Goda, 2004). 1999 Marmara depreminde başta arama ve kurtarma ile ilk yardım olmak üzere müdahale çalışmalarının çoğu anlık gönüllüler tarafından gerçekleştirilmiş (Jalali, 2002), 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi saldırılarında yaklaşık 30,000 ile 40,000

gönüllü, New York'taki Ground Zero bölgesine yardım etme amacıyla gelirken, Amerikan Kızılaç'ı, saldırıları takip eden iki buçuk haftada, çalışmalarında 22.000 anlık gönüllü desteğinden yararlanmıştır (Twigg & Mosel, 2017). 2005 Katrina Kasırgası sonrası, Texas eyaletine bağlı Harris County'deki acil durum operasyonları boyunca, günlük ortalama 3,500 anlık gönüllü kayıt yaptırırken (U.S. Department of Homeland Security, 2005), Amerikan Kızılaç'ı çalışmalarında 50,000 anlık gönüllüye yer vermiştir (Australian Government, 2010). 2013 Khartoum seli sonrası Sudanlı bir genç grubun başlattığı girişim sonucunda, 7,000'den fazla gönüllünün katılımıyla birlikte yüzbinlerce dolar değerinde mali ve aynı destek toplanmıştır (Hazeldine & Smith, 2015). 2013 Kanada Alberta'da meydana gelen sel sonrası yürütülen faaliyetlerde de yaklaşık 15,000 anlık gönüllüden müdahale ve iyileştirme çalışmalarında yararlanılmıştır (Mackwani, 2015).

Dynes vd., (1990), çoğu insanın afet sonrası gösterdiği bu yakınsama reaksiyonunu büyük bir vatandaşlık görevi olduğunu belirtirken, Fischer (2003), insanların bu davranışını *fedakârlık* olarak değerlendirmiştir. Fedakârlık, kriz sonrasında bireylerin etkilene alan gitmelerinde önemli bir motive edici faktör olmasına rağmen, bireylerin çalışmalara katılmalarının birden fazla nedeni olabilir (Fernandez vd., 2006). Nitekim, kriz sonrası *kişisel yakınsama, bilgi yakınsaması ve materyal yakınsaması* olmak üzere üç farklı formda görülebilecek *yakınsama reaksiyonları/davranışlarından* kişisel yakınsama, afetten etkilene alan doğrudan fiziksel insan hareketini temsil etmekte olup, araştırmacılar aşağıda verilen 5 farklı motivasyon ile insanların etkilene alan gittikleri belirtmektedir (Fritz & Mathewson, 1957);

- *Sağ Kalanlar-the returness*: afet veya acil durumdan hayatta kalanlar veya etkilene alanlar,
- *Endişeliler-the anxious*: hareketlilik yolu ile güçlenmek isteyenler, örneğin aile veya arkadaşları hakkında bilgi arayanlar,
- *Yardımcılar-the helpers*: fedakârlık motivasyonu ile etkilene alan gelen insanlar,
- *Meraklılar- the curious*: afet turistleri,
- *Fırsatçılar ve Yağmacılar -the exploiters*: tanınmak isteyen fırsatçı bireyler veya zarar görebilir bireylere herhangi bir şekilde güç uygulamak için alana gelen bireyler.

Kendra & Wachtendorf (2003), çalışmalarında burada belirtilen *kişisel yakınsama* motivasyonlarına ek olarak *destekçiler-the supporters* (acil durum çalışanlarını teşvik etmek ve şükranlarını ifade etmek isteyenler) ve *yas tutanlar veya ananlar -the mourners or memorializers* olmak üzere yedi tür yakınsama tanımlamışlardır. Modern afetlerin etkilerinin ön görülemez olması ve etkilene toplumlara sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıkları nedeniyle, bireylerin kriz sonrasında etkilene alan gitme motivasyonları değişiklik gösterebilirken, burada belirtilen kişisel yakınsama türleri, bireylerin afet ve acil durum sonrası etkilene alan gitme motivasyonlarını anlamak açısından önemli bir çerçeve oluşturmaktadır.

Literatürde anlık gönüllülüğün farklı tanımlarını görmek mümkünken, en sık kullanılan tanımlardan birisi, "bir afetin ardından, yardım sunan veya tanınmış bir gönüllü kuruluşuna bağlı olmayan ve afetler ile ilgili eğitim, beceri veya deneyime sahip olan veya olmayan, dürtüsel olarak katkı sunmaya çalışan bireyler" (Drabek & McEntire, 2003) şeklindedir. Whittaker vd., (2015) anlık gönüllüleri; "acil durum ve afetlerden etkilene alanlara veya risk altındaki kişilere yardım etmek için resmi acil durum ve afet yönetimi düzenlemelerinin dışında çalışan kişiler" olarak tanımlarken, bu gönüllü faaliyetlerinin sadece afet ve acil durum olayları sonrası değil, aynı zamanda öncesinde de gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir. Resmi olmayan bu gönüllüler, bireysel veya bir grubun parçası olarak, kısa veya uzun vadeli, düzenli veya düzensiz ve etkilene alanın içinden veya dışından katılabilir. Bu gönüllülerin katılımları spontane ve plansız veya kasıtlı ve dikkatli bir şekilde planlanmış olabilir.

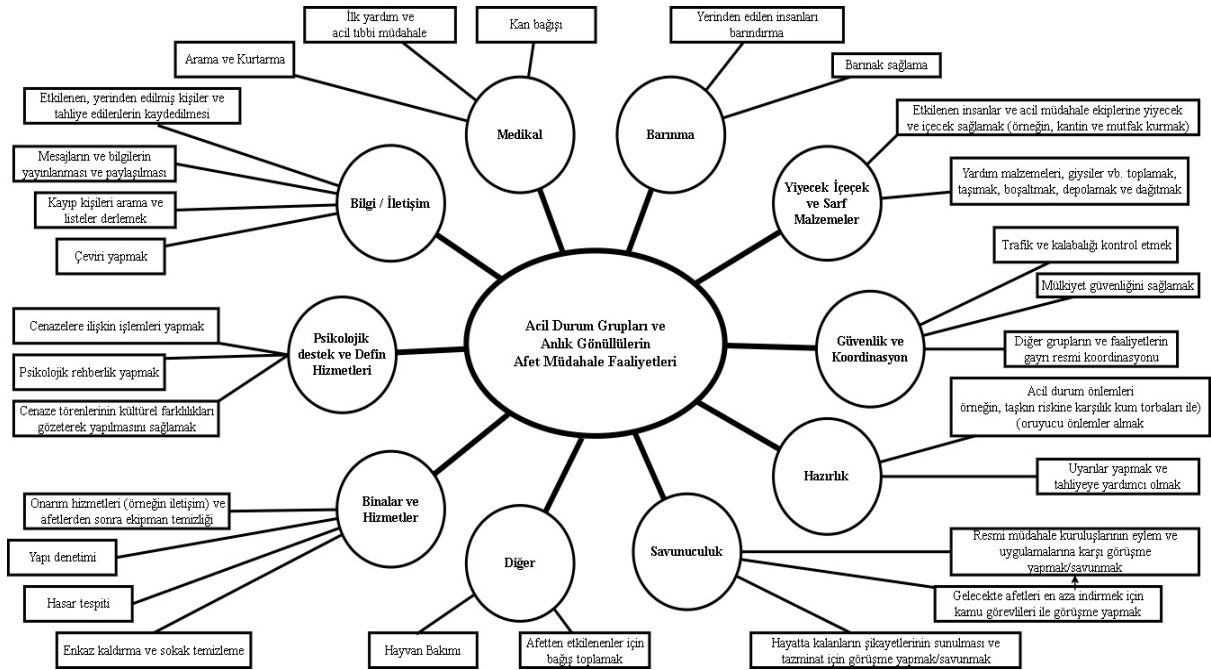
Anlık gönüllülük faaliyetlerinin fiziksel olarak gerçekleştirilebilmesinin yanı sıra, günümüz modern teknolojileri ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçları vasıtasıyla sınırları aşan şekilde faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini gösteren örnekler de bulunmaktadır. 2014 yılında Malezya Havayollarının kayıp MH370 uçuşunu aramak için Tommod web sitesine yüklenen 24,000 km karelik uydu görüntülerini tarama çalışmalarına 2,3 milyon insan katılmış ve bu katkılar sayesinde uçağın konumu tespit edilebilmiştir (Fishwick, 2014). Bu örneklerin sayısını arttırmak mümkünken, modern kitle iletişim araçları vasıtasıyla yürütülen anlık gönüllülük faaliyetlerinin olumsuz yönlerinin de olduğu yaklaşımları da söz konusudur. Nitekim meydana gelen olay nispeten küçük bir afet ve acil durum olayı olsa bile, medyanın dramatize etmesi ve abartmasıyla, durum yerel bir olay iken, bir anda ulusal hatta uluslararası bir olaya dönüşebilmektedir (der Heide, 2003). Genel olarak, anlık gönüllülerin afet ve acil durum sonrası katkıları yok sayılmazken, bu gönüllülerin planlı hareket etmemesi, afet ve acil durumlar konusunda yeterli bilgi ve becerilerinin olmaması, yasal sorumluluk gibi konular nedeniyle faydadan çok zarara yol açabilmektedirler (Alexander, 2010; Yükseler & Yazgan, 2023). Nitekim, profesyonel acil durum yöneticileri, afet ve acil durumlara müdahale ve yardım çalışmalarında anlık gönüllülerin göz ardı edilemeyeceğini, ancak organize ve koordine olmamaları nedeniyle durumu afet içinde afet olarak referans etmektedirler (Points of Light Foundation & Volunteer Center National Network, 2005).

2.1. Afetler ve Acil Durumlarda Anlık Gönüllülerin Potansiyel Katkıları

Ülkelerin afet yönetim sistemleri incelendiğinde, giderek uzmanlaşıldığı ve müdahale çalışmalarının daha etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Ancak, afetlerin yerelde gerçekleşiyor olması nedeniyle, merkezi yönetim tarafından organize edilen afet yönetim sisteminde, olayın gerçekleşmesi ve profesyonel afet müdahalecilerinin etkileneceği alana erişimine kadar geçen sürede, ilk müdahale ve yardım çalışmaları genel olarak orada var olan vatandaşlar tarafından yürütülmektedir (Daddoust vd., 2021; Volunteer Florida, 2000; Whittaker vd., 2015). Bu duruma karşılık, toplumun afet sonrası yardım ve müdahale çalışmalarından beklentilerinin de benzer yönde işlediğini gösteren örnekler bulunmaktadır. Kanada’da yapılan bir çalışma, büyük bir afet veya acil durum deneyimleyen vatandaşların %37’si bir aile üyesinden, %24’ü komşusundan, %15’i arkadaşından yardım isterken, yerel yönetim (%15), ilk müdahaleciler (%9), polis (%9) ve eyalet yönetimi (%5) gibi resmi kuruluşlara daha az yöneldiklerini ortaya koymuştur (İbrahim, 2016). Profesyonel afet ve acil durum müdahalecilerinin, afet zararlarını azaltmaya yönelik çalışmalarının önemi yadsınmaz, ancak bu çalışmaya dayanarak, anlık gönüllülerin müdahale ve yardım çalışmalarında kritik bir öneme sahip oldukları söylenebilir.

Anlık gönüllülük faaliyetler, yaşanan olayın türü, büyüklüğü ve olayın yaşandığı yere göre çeşitlenebilen, geniş bir faaliyet yelpazesi bulunmaktadır. Bu noktada, anlık gönüllüler profesyonel müdahale ekiplerinin ihtiyaç duyabileceği toplumsal ve coğrafi bilgiler konusunda destek sağlayabilirken (Daddoust vd., 2021), etkilenecek toplumdaki incinebilir grupların belirlenmesi, kültürel içerik, demografik yapı, gerekli kaynaklara daha kolay erişim gibi konularda müdahale çalışmalarını hızlandırabilecek bilgilerin edinilmesi açısından önemli roller üstlenmektedirler (Daddoust vd., 2021; Mackwani, 2015). Twigg & Mosel (2017), acil durum grupları ve anlık gönüllülerin afetlere müdahale kapsamında yer aldıkları faaliyetleri 10 ana kategoride ele almaktadır (Şekil 2). Bu faaliyetler incelendiğinde, genel olarak basit veya özel beceri gerektiren çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Bu faaliyetlerden, özellikle ilk müdahaleciler olarak arama ve kurtarma ve ilk yardım gibi hayati öneme sahip müdahale çalışmalarının yanı sıra, profesyonel ekiplerin alana gelmesi ile birlikte basit beceri gerektirecek yardım malzemelerinin toplanması, taşınması ve dağıtılması, gıda ve su desteğinin sağlanması ve enkaz temizleme gibi birçok faaliyette bulunmaları açısından önemli destek personel rolleri üstlenmektedirler. Nitekim, Daddoust vd., (2021), yaptıkları çalışmada, acil durum yöneticileri anlık gönüllülerin, “bağışları organize etme ve toplama”, “tahliyelere yardım”, “gıda dağıtımı”, “etkilenecek alana gelenleri karşılama” ve “evcil hayvan hizmetleri” gibi konularda kullanılabileceklerini önerdiklerini ortaya koymuşlardır.

Şekil 2. Acil Durum Grupları ve Anlık Gönüllülerin Afet Müdahale Faaliyetleri

Kaynak: Twigg & Mosel (2017) çalışmasından yararlanılarak, yazarlar tarafından derlenmiştir.

Anlık gönüllüler, kriz sonrası resmi organizasyonların prosedürel sınırlılıkları ve etkilenecek toplumun bu prosedürler ve kuralları bilmemeleri durumunda, etkilenecekler için faydalı sonuçlara katkı verebilecek araçlar olarak kullanılabilirler (Daddoust vd., 2021). Ayrıca, bu gönüllülerin etkin şekilde kullanılması, etkilenecek toplumun ekonomik kayıplarının veya iyileştirme çalışmalarının maliyetini azaltabilirken (Daddoust vd., 2021; Volunteer Florida, 2000), hem anlık gönüllüler hem de etkilenecek toplumun ruh sağlığına, toplumsal dayanışma, güven ve uyumun sağlanması gibi soyut faydalar da sağlayabileceklerdir (Bachner vd., 2016). Örneğin, 2009 yılında Avustralya Victoria’da meydana gelen ve *Black Saturday* olarak da adlandırılan orman yangınları sonrasında, 22.000’den fazla gönüllünün online destek sunduğu (Australian Government, 2010), ayrıca yangınlar sonrasında çiftlikleri zarar

gören çiftçilerin çağrısı üzerine, vatandaşların çiftliklerin yeniden inşası için çalışmalara katıldıkları bilinmektedir. Bu girişim sonrasında, vatandaşlar tarafından *BlazeAid* adında bir toplumsal organizasyon kurulmuş ve doğal afetlerden etkilenen kırsal toplumlara destek olmak ve yeniden inşa çalışmalarının yürütülmesi amaçlanmıştır (Whittaker vd., 2015)

Anlık gönüllülerin genel olarak etkilenen toplumun içinden gelmeleri, toplumsal yapıyı bilmeleri, kültürel ve dilsel yeterliliklerinin olması gibi avantajlardan dolayı, afet yönetim sistemine uygun şekilde entegre edilebilirlerse, afet zararlarının azaltılmasında önemli bir araç olabilirler (Orloff, 2011). Anlık gönüllülerin bu avantajlarının sadece afetlere müdahale çalışmalarında değil, aynı zamanda afet öncesi profesyonel organizasyonlar ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) hazırlık çalışmaları kapsamında gerek duyulacak satın alma ve tahliye gibi konularda çalışmanın yürütüldüğü alandaki toplum veya din bazı liderler ve organizasyonların kullanabileceği önemli insan kaynaklarıdır (Orloff, 2011).

Anlık gönüllülerin, mevcut afet ve acil durum yönetim sistemlerine entegre edilmesi için, bu alanda model önerilerinde bulunan akademik çalışmaların (Daddoust vd., 2021; Fernandez, 2006; Nissen vd., 2021; Paciarotti vd., 2018; Paciarotti & Cesaroni, 2020; Sperling & Schryen, 2022) yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, Yeni Zelanda ve Uluslararası Standartlar Organizasyonu (International Organization for Standardization (ISO)) tarafından yayınlanan anlık gönüllü kılavuzları bulunmaktadır (Australian Government, 2010; Australian Government Initiative, 2015; Federal Emergency Management Agency (FEMA), 2006; ISO, 2017; Ministry of Civil Defence & Emergency Management (MCDEM), 2013). Ancak, bu noktada şunu belirtmek gerekir ki hem afet ve acil durum yöneticilerinin anlık gönüllüleri faaliyetlerde kullanma konusundaki isteksizlikleri hem de anlık gönüllülerin farklı kişisel özellikleri ve yetenekleri, afetlerin çeşitliliği, toplumsal ve kültürel farklılıklar gibi birçok faktörden dolayı, yönetim sistemlerine entegre edilmesi zor ve karmaşık bir süreçtir.

2.2. Afetler ve Acil Durumlarda Anlık Gönüllülere İlişkin Potansiyel Riskler

Afet ve acil durum sonrasında, anlık gönüllülerin resmi bir organizasyona bağlı olmadan ve yukarıda bahsedilen farklı motivasyonlar ile faaliyetlerini gerçekleştirmeleri hem kendileri ve etkilenenler hem de profesyonel müdahaleciler için riskler ve zorluklar doğururken, bu gönüllülerin koordine olmamaları, gerekli bilgi ve beceriye sahip olmamaları, güvenlik sorunları ve yasal sorumluluklar gibi birçok nedenden dolayı olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı, kriz halinde anlık gönüllülerin yönetimi ve koordinasyonu gerekliliğinin doğması, profesyonel müdahalecilerin bu gönüllülerin katılımları konusunda isteksiz yaklaşımlarına yol açmaktadır (Points of Light Foundation & Volunteer Center National Network, 2005).

Fernandez vd., (2006), anlık gönüllülerin iki ana kategoride risk barındırdıklarını belirtmişlerdir. Bu risklerden ilki olan *anlık gönüllülerin etkin kullanılmaması*, toplumun afet ve acil durum yönetim organizasyonlarına karşı algılarının zayıflaması, ölüm, yaralanma ve ekonomik kayıp potansiyeline ilişkindir (Fernandez vd., 2006; Whittaker vd., 2015). İkinci risk olarak nitelendirdikleri *anlık gönüllülerin organize olmamaları ve yeterli bilgi ve beceriden yoksun olmaları*, kaynakların etkin kullanımını engelleyebileceği gibi hem profesyonel müdahaleciler hem de anlık gönüllüler ile afetten etkilenenleri tehlikeye atabilecek bir potansiyel arz etmektedir. 2007 yılında Güney Kore'de *Hebeir Spirit* petrol sızıntısı olayı sonrasında, müdahale çalışmalarına katılan anlık gönüllüler, petrolün toksik etkilerini bilmemeleri ve uygun kişisel koruyucu ekipman olmadan müdahalede bulunmaları sonucunda cilt hastalıklarına maruz kalmışlardır (Hur, 2012). Geçmişte deneyimlenen afet ve acil durumlar sonrasında ortaya çıkan riskler konusunda çok sayıda örnek bulunurken, bu risklerin azaltılması için mevcut yönetim sistemlerine anlık gönüllülerin entegre edilmesinin bir zorunluluk olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, kriz zamanlarında, profesyonel organizasyonların hangi bireylerin ne tür yeteneklerinin olduğunu tespit etmeleri ve alanda bu bireylere müdahale konusunda eğitim vermeleri için zaman yoktur (Twigg & Mosel, 2017).

Afet ve acil durumların meydana gelmesini takip eden ilk saatler, özellikle afetten etkilenen bireyler açısından kritik zamanlar olup, zaman geçtikçe etkilenenlerin canlı kurtarıma olasılığı azalmaktadır (Yükseler & Yazgan, 2023). Bu nedenle, profesyonel kurtarma ekiplerinin alana bir an önce ulaşmaları ve müdahale etmelerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, alana çok sayıda insanın, ekipmanın, desteklerin ve araçların ulaşması, özellikle trafik tıkanıklığına neden olarak profesyonel müdahalecileri engellemektedir (Twigg & Mosel, 2017). 1999 Marmara depremi sonrasında, etkilenen alanın içinden ve ülkenin farklı yerlerinden vatandaşların yardım etme amacıyla alana araçlar ile gelmesi sonucunda 32 km'lik trafik sıkışıklığı oluşmuş ve bu nedenle profesyonel müdahale ekiplerinin alana erişimleri engellenmiştir (Jalali, 2002). Farklı afet türlerinin sıklıkla yaşandığı Türkiye'de, afet ve acil durum sonrası, söz konusu trafik sıkışıklığı sıklıkla görülmektedir. Marmara depremi sonrasında, ülkede benimsenen bütünsel afet yönetim modelinin uygulanması, afet ve acil durum yönetiminin AFAD çatısı altında toplanarak, taşra teşkilatlarının kurulması, personel, ekipman ve donanım konusunda nispeten daha organize ve koordine olunmasına rağmen, Marmara depreminde deneyimlenen olumsuzluklar, yaklaşık 21 yıl sonra ülkenin en kalabalık kentlerinden biri olan İzmir'de meydana gelen 30 Ekim 2020 Seferihisar depremi sonrasında da yaşanmış, vatandaşların etkilenen alanlara araçları ile akın etmeleri neticesinde trafiğin tıkanması, acil müdahale ekiplerinin alana erişimini geciktirmiştir. Bu noktada, kurumsal yapının güçlendirilmesinin tek başına yeterli olmadığı ve anlık gönüllülerin afet ve acil durum yönetim sistemlerine entegre edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Orloff (2011), anlık gönüllülerin afet ve acil durumlarda kullanılmasının "yasal sorumluluk", "fiziksel ve duygusal kaygılar" ve "acil Yükseler vd. (2024).

durum ve afet yönetim organizasyonlarının içindeki potansiyel iç hazırlık eksikliği” olmak üzere üç dezavantajının olduğunu belirtmektedir. İlk olarak yasal sorumluluk, literatürde birçok çalışmada anlık gönüllülerin kullanımının yaratacağı belirsizlikten dolayı önemli bir dezavantaj olarak belirtilmektedir. Twigg & Mosel (2017), gönüllü müdahale ekiplerinin (veya yardım ettikleri resmi kuruluşların), eylemleri sonucunda gönüllülerin veya afetten etkilenen kişilerin maruz kaldığı ölümler, yaralanmalar veya zararlara ilişkin yasal sorumluluk konusunda belirsizlik bulunduğunu ifade ederken gönüllüler için bir sigorta kapsamının yokluğuna işaret etmektedirler. Ayrıca yasal sorumluluk, genel olarak profesyonel organizasyonların anlık gönüllü kullanımı konusundaki isteksizliklerinin nedenlerinden biridir. Nitekim, Daddoust vd., (2021), acil durum yöneticilerinin anlık gönüllü kullanımında en dezavantajlı gördükleri konulardan birinin yasal sorumluluk olgusuna ilişkin olduğuna dikkat çekerken, “anlık gönüllü eylemlerinden dolayı dava edilmek” ve “anlık gönüllüler tarafından dava edilmek” potansiyel olarak en riskli gördükleri başlıklardır.

Yasal sorumluluğun yanı sıra, *güvenlik* konusu da literatürde tartışılan bir diğer konudur (Daddoust vd., 2021; Sauer vd., 2014; Twigg & Mosel, 2017; Whittaker vd., 2015). Farklı motivasyonlar ile etkilenen alana gelen anlık gönüllülerin tehlike ve güvenlik sorunu oluşturmalarının yanı sıra, yaşanan olay sonrasında etkilenen alanda ekonomik değeri olan materyallerin yağmalanması veya farklı şekillerde suistimal edilmesi durumları da söz konusu olabilmektedir (Yükseler & Yazgan, 2023). 2010 yılında Haiti’de meydana gelen deprem sonrasında, afetten etkilenen bölgeye gelen ABD’den bir grup Baptist misyonerin 33 çocuk ile Haiti-Dominik Cumhuriyeti sınırında yakalanmaları, suistimal konusuna örnek verilebilir. Grup üyeleri yakalandıktan sonra verdikleri ifadelerinde, çocukların öksüz ve terk edilmiş olduklarını ve onları kurtarma, bakımlarını üstlenme ve evlat edinme fırsatı yakalamalarını sağlama maksadıyla aldıklarını iddia etmelerine rağmen, çocukların aslında öksüz, yetim olmadıkları ve terk edilmedikleri ortaya çıkmıştır (Atzet, 2010).

Fiziksel ve duygusal kaygılar, olarak gösterilen dezavantajda yer alan fiziksel kaygılar, yukarıda da bahsedildiği şekliyle bireylerin organize olmaması ve yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları nedeniyle profesyonel organizasyonların çalışmalarına engel oluşturmaları ve hem kendileri hem de afetten etkilenenler için ölüm ve yaralanma tehlikeleri oluşturmaları durumudur. *Duygusal kaygı* boyutu ise, olay öncesi veya afet kaynaklı duygusal hasara uğramış bireylerin, bu duyguların üstesinden gelmek için çalışmalara katılmalarının, hem kendilerinin duygusal açıdan daha kötüye gitmelerine hem de afetten etkilenenlerde duygusal hasara yol açmaları söz konusu olabilmektedir. Bu noktada, afet ve acil durum yöneticilerinin, alanda varlıkları neredeyse kaçınılmaz olan anlık gönüllülerini kullanırken daha hassas davranmaları gerekmektedir (Orloff, 2011). 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası, müdahale ve iyileştirme çalışmalarına katılan gönüllüler güvenlik riski oluşurken, yardım etme amacıyla gelenlerin çoğu arama ve kurtarma çalışmaları sırasında duygusal olarak endişeler deneyimlemişlerdir (Whittaker vd., 2015). Saldırıları sonrası anlık gönüllülerin yönetimi konusunda yapılan bir çalışmada, afet ve acil durum sonrasında nadiren acil durum çalışanlarının anlık gönüllülerini düşünerek planlama yaptıklarını ve anlık gönüllülerin kişisel bakımlarını sağlamadıkları için travmatize olabilecekleri ve afetten etkilenen kişiler konumuna gelerek, sağlanacak hizmetlere ihtiyaç duyabilecekleri belirtilmektedir (Sharon, 2004).

Son olarak, dezavantaj olarak görülen *acil durum ve afet yönetim organizasyonlarının içindeki potansiyel iç hazırlık eksikliği*, kurumsal yapı içerisinde anlık gönüllülerin yönetilmesi için sınırlı resmi çalışanın olması, bu gönüllüler ile birlikte çalışacak ve onlara rehberlik edecek akredite gönüllülerin sayısının sınırlı olması, yönetim planı oluşturma ve uygulamak için kısıtlı zamanın olması, çalışanlar ve etkilenen toplum arasında dil engellerinin olması ve mevcut organizasyon kültürü gibi potansiyel eksiklikler anlık gönüllülerin mevcut kurumsal yapıya entegre edilmesinin önünde engel oluşturabilmektedir.

3. Türkiye’deki Afet Yönetim Sisteminde Gönüllülük Olgusu

Türkiye, farklı afet türlerinin sıklıkla görüldüğü bir ülkedir. Nitekim, Türkiye’de 1900-2023 yılları arasında meydana gelen doğa ve insan kaynaklı afetleri gösteren Tablo 1’deki EM-DAT verileri² dikkate alındığında, Türkiye’nin bir afetler ülkesi olduğu açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, Tablo 1’de gösterilen ekonomik kayıplar ve yaralanmaya ilişkin bazı veriler, EM-DAT’ın yayınladığı veriler arasında bulunmamaktadır.

Tablo 1. 1900-2023 Yılları Arasında Türkiye’de Meydana Gelen Afetler

Afet Türü	Afet Sayısı	Toplam Ölüm	Toplam Yaralanma	Toplam Etkilenen	Toplam Ekonomik Kayıp (,000 Amerikan Doları)
Deprem	114	144,118	209,057	16,971,842	79,616,679*
Sel	53	1,496	574	1,811,292	4,359,543
Heyelan	14	504	375	13,671	49,933
Fırtına	12	101	189	14,763	737,114
Orman Yangını	6	24	122	562,238	250,566
Aşırı Sıcaklık	7	100	450	8,450	1,700
Salgın (Epidemi)	7	609	Veri bulunmamaktadır.	204,847	Veri bulunmamaktadır.
Kuru Kütle Hareketi (Çığ)	1	261	69	1,069	Veri bulunmamaktadır.

² EM-DAT’ta bir olayın afet olarak nitelendirilmesi için, 10 ya da daha fazla insanın hayatını kaybetmesi, 100 ya da daha fazla insanın etkilenmesi, olağanüstü hâl ilan edilmesi ve uluslararası yardım çağrısında bulunulması kriterlerinden en az birinin gerçekleşmesi baz alınmaktadır (UNDRR, 2020).

Tablo 1. Devam.

Taşıma Kazası	127	3,057	2,139	2,458	Veri bulunmamaktadır.
Endüstriyel Kaza	27	1,280	562	741	Veri bulunmamaktadır.
Çeşitli/Diğer Kazalar	19	2,587	1,292	1,292	3,679,929
Toplam	387	154,137	214,829	19,592,663	88,695,464

*1900-2023 tarihleri arasında Türkiye’de meydana gelen depremler sonrası ekonomik kaybı gösteren bu veride, 6 Şubat 2023 tarihlerinde meydana gelen depremler ile ilgili verilen toplam ekonomik kayıp, 34 milyar Amerikan Doları’dır. Daha önceki depremler sonrası verilen bu tür rakamların ekonomik kayıp ile ilgili veriler netleştiğinde düzeltildiği görülmüştür. Bu nedenle, burada verilen rakam ilerleyen yıllarda güncellenebilir.

Kaynak: EM-DAT web sitesinden (EM-DAT, t.y.) elde edilen verilerden (6 Mayıs 2023 tarihine kadar eklenmiş olan verilerden oluşmaktadır) yararlanılarak, yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

Cumhuriyet tarihinden günümüze, Türkiye’de afet yönetim sistemi değerlendirildiğinde, 1999 Marmara depreminin afet yönetim sistemi açısından köklü değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Nitekim, 2009 yılına kadarki süreçte afetlere ilişkin temel çatıyı oluşturan “Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü”, “İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü” ve “Başbakanlığa bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü” kapatılarak, 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı kanun ile Başbakanlığa bağlı AFAD kurulmuş, afetler ve acil durumlar ile ilgili yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. 15 Temmuz 2018 tarihli 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile AFAD İçişleri Bakanlığı’na bağlanmıştır (AFAD, 2018). AFAD, afet öncesi risk ve zararların azaltılması, hazırlık yapılması, afet anı ve sonrasında müdahale ve iyileştirme çalışmalarının hızla tamamlanması amacıyla gereken faaliyetlerin planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması için ülkenin tüm kurum ve kuruluşları, özel kuruluşları, STK’lar arasında iş birliğini sağlayan, esnek ve dinamik yapıyı teşkil eden bir kurum niteliğindedir (AFAD, 2018). AFAD’ın kurumsal yapısına ilişkin bu tanımlamasında, afet risklerinin azaltılması ve etkin müdahalenin gerçekleştirilmesinde devletin tek başına yeterli olmayacağına, bu noktada BM’nin uluslararası afet risk azaltma girişimlerinde de vurgulanan *afet risk yönetişimi* (UNDRR, 2007; UNDRR, 2015) yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Kısaca, yönetenlerin tek başına merkezden karar alması ve uygulaması eylemlerine odaklı geleneksel yönetim anlayışından çok uzak olan yönetişim (Toprak Karaman, 2019; Özler, 2019; Çakı, 2020) anlayışına göre, afet yönetiminde devletin tek belirleyici olma tekelinden farklı aktörler ile paylaşılması, yetki ve sorumlulukların merkezden yerele ve hatta merkez dışında belediyeler, hane halkı, STK’lar, özel sektör, vakıf ve dernekler gibi toplum tabanlı tüm unsurlara aktarılmasıyla mümkün olabilecektir (Özler, 2019; Çakı, 2020; Aydın ve Özgür, 2014). Marmara depremi sonrası Türkiye’de afet yönetim sisteminin geleneksel merkezîyetçi yönetim anlayışından, afet risk yönetişimi anlayışına geçiş sürecinde yapılan hukuksal ve kurumsal düzenlemeler ve bazı olumlu gelişmelere rağmen istenilen bütünleşik yapıya ulaşamadığı eleştirileri de bulunmaktadır (Çakı, 2020; Aydın ve Özgür, 2014; Özdemir ve Jacoby, 2006; Yavaş, 2005). Bu noktada, literatürde devletin afet yönetiminde hâkim bir aktör olmasının, yönetişimin temel unsuru olan sivil toplum ile devlet arasında iş birliğinin kurulması önünde önemli bir engel olduğu, iş birliğinin sağlanması için gerekli koşulların sağlanamadığı görüşleri ileri sürülmektedir (Özdemir ve Jacoby, 2006; Aydın ve Özgür, 2014; Çakı, 2020). Aydın ve Özgür (2014), afet yönetişiminin istenilen düzeyde sağlanamamasında “güçlü ve ceberut devlet geleneği” ile “zayıf sivil toplum” ilişkisinden kaynaklanan merkezîyetçi afet yönetimi uygulamalarının, afetlere karşı zarar görebilirliği arttırdığını ileri sürerken, Çakı (2020), afet yönetişiminin istenilen düzeyde olması için en önemli unsurlardan birinin devlet ile sivil toplum arasındaki güvene bağlı olduğunu belirtmektedir. Nitekim, Jalali (2002) 1999 Marmara depremi sonrası yaptığı çalışmaya göre, afet sonrası devletin ve siyasi otoritenin müdahale ve iyileştirme çalışmalarında yetersiz kalmasının güvensizlik oluşturduğunu, buna karşılık deprem sonrası STK’ların etkin roller üstlenmesinin ve toplum tarafından önem kazanmasının, afet risk yönetişimi için devlet ve sivil toplumun iş birliği ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Olası afetlerden kaynaklanacak can ve mal kayıplarının azaltılması için ana yaklaşımın afet risk yönetimi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu risklerin yönetilebilmesi için afet risk yönetişimi en önemli ön koşullardan birisidir. Çalışma konusu olan anlık gönüllüler açısından bakıldığında ise, çalışmanın temel problemlerinden biri, söz konusu gönüllülerin afet ve acil durumlar sonrası etkilenen alanda olmalarının kaçınılmaz olması ve bu gönüllülerin yönetim sistemine entegre edilmemiş olmalarıdır. Bu bağlamda, yukarıda bahsedilen Tip I ve Tip II organizasyonları (profesyonel afet ve acil durum müdahalecileri ve afetlerle ilgili STK’lar) dışında kalan anlık bireysel gönüllüler ve anlık organizasyon gönüllülerini kapsayan yönetim anlayışı, temelde ulaşılmak istenen minimum seviyede can ve mal kaybının sağlanması için bir gerekliliktir.

AFAD’ın kurulmasından sonra afet ve acil durum planları, stratejik, taktik ve operasyonel olmak üzere üç temel yaklaşımla hazırlanmış olup, bu kapsamda ulusal ölçekte hazırlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ve Türkiye Afet Risk Azaltma Planı’na (TARAP) dayanarak il düzeyinde risk azaltma planları hazırlanmıştır. Ulusal düzeyde bir afet yönetimi politikasının belirlenmesinde temel çerçeve oluşturan söz konusu plan içerikleri gönüllülük kurumu açısından incelendiğinde aşağıda yer alan tespitlere ulaşılmaktadır:

TAMP incelendiğinde, gönüllülük açısından akredite STK’ların personelinin dışında, AFAD gönüllülerinin afet müdahalesinde yer alabilecekleri belirtilmektedir.

TAMP’ta AFAD Gönüllüleri, “tamamıyla kendi isteği doğrultusunda, dayanışma ve yardımlaşma amacıyla kişisel çıkar gözetmeksizin

ve hiçbir maddi beklentisi olmadan sadece topluma faydalı olmak arzusuyla fiziksel gücünü, zamanını, bilgi birikimini, yeteneğini ve deneyimini kullanarak afet ve acil durum öncesinde, sırasında ve sonrasında toplum hizmeti çalışmalarına katkı sağlayan fiil ehliyetine sahip kişiler” olarak tanımlanmakta, afete hazırlık planları ve protokolleri çerçevesinde afet bölgesinde ivedilikle yerlerini alarak çalışmalara destek olacak gruplar arasında, ulusal ve yerel saha destek ekipleri ile birlikte sayılmaktadır (AFAD, 2022). AFAD, 2021 yılını “Afet Eğitim Yılı”, 2022 yılını ise “Afet Tatbikat Yılı” ilan ederek, vatandaşları AFAD gönüllüsü olmaları için teşvik etmiştir. AFAD gönüllülüğü, 15 yaşını doldurmuş vatandaşların e-devlet üzerinden başvuru yapmaları ve portal üzerinde verilen teorik eğitim sonrasında buldukları il AFAD müdürlüğünün yapacağı uygulamalı eğitimleri tamamlamaları sonucunda gerçekleşmektedir. Ancak, TAMP’ta çalışmanın konusu olan afet ve acil durumlarda anlık gönüllülerden yararlanılması ile ilgili bir hususa veya planlamaya yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca, AFAD’ın 2019-2023 stratejik planı incelendiğinde, bu süreç içerisinde AFAD gönüllülüğü ile ilgili adımların atılmasına yönelik hedefleri görmek mümkünken, afet ve acil durumlarda anlık gönüllülere yönelik stratejilerin belirlenmediği görülmektedir (AFAD, 2019).

Tablo 2. Gönüllülük Kavramının TAMP ve TARAP’ın Hazırlanmasına Dayanak Gösterilen Düzenlemeler ile İlişkilendirilmesi

Mevzuat Adı	Tarih	Gönüllü Kavramına Yer Verme Durumu	İlişkilendirilen Hüküm veya Hususlar
7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu	13.6.1958	Evet	İçişleri Bakanlığınca karşılanacak giderler arasında görev, eğitim ve tatbikatlara katılan yükümlüler ve gönüllü kişilerden talep edenlere eğitim gündelikleri ile gönüllülerin seferberlik ve savaş hallerinde, eğitim ve tatbikatlarda, afetlerde ve her türlü kazada arama, kurtarma ve yardım faaliyetlerine katıldıkları sürece, yeme, içme ve barındırılmalarına ait giderler sayılmıştır.
7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler ile Yapılacak Yardımlara Dair Kanun	25.5.1959	Hayır	-
Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	15.07.2018	Evet	Oluşturulan Gönüllü ve Bağışçı İlişkileri Dairesi Başkanlığı AFAD Merkez Teşkilatı Hizmet Birimleri arasında yer almıştır. Başkanlığın görevleri arasında afet ve acil durumlar ile sivil savunma hizmetlerine ülke çapında katılımın yaygınlaştırılması, planlanması ve uygulanmasına ilişkin gerekli hususları belirlemek ve gönüllülük ile ilgili tüm konularda kurum ve kuruluşlar arası iş birliği ve koordinasyonu sağlamak; İl Afet ve Acil Durum Müdürlüklerinin görevleri arasında ise STK’lar ile gönüllü kişilerin afet ve acil durum yönetimi ile ilgili akreditasyonunu yapmak ve belgelendirmek sayılmıştır.
Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği	19.2.2011	Hayır	-
Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği	23.02.2022	Evet	AFAD Gönüllüsünün tanımı yapılmış, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, üniversitelerde AFAD gönüllüsü gençlerin yetiştirilmesi konusunda çalışmalar yapma konusunda sorumlu tutulmuştur.
Kimyasal Biyolojik, Radyoaktif, Nükleer Tehdit ve Tehlikelere Dair Yönetmelik	01.10.2020	Hayır (*)	(*) Doğrudan “Gönüllü” kavramına yer vermemekle birlikte STK’ların Görev ve Sorumlulukları tanımlanmaktadır.
Ulusal Deprem Stratejisi Eylem Planı/2012-2023 (UDSEP)	2011	Evet	Afet Gönüllülük Sistemi’nin kurulacağına ilişkin bir strateji benimsenmiştir. Söz konusu stratejinin eylemleri; mevcut mevzuatın taranarak gönüllülük ile ilgili eksikliklerin giderilmesi, gönüllülüğü teşvik edecek yönetmelik ve genelgelerin hazırlanması, gönüllü kuruluşların rolleri tanımlanarak afet yöneticilerine yol gösterici el kitaplarının hazırlanması olarak belirlenmiştir.
6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun	31.05.2012	Hayır	-
181896 sayılı İlk Risk Azaltma Planının (İRAP) Hazırlanması Genelgesi	29.12.2020	Hayır	-

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’de görüldüğü üzere TAMP’ın hukuki dayanakları olan kanun, kararname ve planlar incelendiğinde; söz konusu düzenlemelerde, anlık gönüllülük olgusuna ilişkin herhangi bir hüküm veya planlama unsuru söz konusu değildir. Benzer şekilde, TARAP’ın yukarıdaki düzenlemelerin yanı sıra diğer hukuki dayanakları arasında sayılan, “6306 sayılı Kanun” ile “İRAP Hazırlanması Genelgesi” incelendiğinde de afet ve acil durum anlık gönüllüleri ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca, 2022 yılında yürürlüğe giren TARAP’ta gönüllülük olgusu sadece orman yangınları ile ilişkilendirilen dar bir çerçevede ele

alınmaktadır. TARAP'ın 2021 yılında ülkenin farklı noktalarında meydana gelen orman yangınlarından 1 yıl sonra 8 Temmuz 2022 tarihinde yürürlüğe girdiği göz önüne alındığında, söz konusu plan öncesi dönemde afet ve acil durumlara ilişkin risk ve zarar azaltma ile hazırlık çalışmalarının gönüllülere ilişkin stratejilerden bağımsız bir şekilde ele alındığı, plan ile gönüllü kavramının ilişkilendirilmesinin ise tepkisel bir yönetim anlayışının sonucunda söz konusu olduğu ifade edilebilir. Gönüllük olgusuna yer veren düzenlemelerde de konunun, kurumsal bağlantılı ve belirli eğitimleri almış gerçek ve tüzel kişiler ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

1999 Marmara depreminin yarattığı farkındalık ile birlikte ilk kez doğal afetler başlığına yer vererek uygulamaya konulan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı dahil olmak üzere takip eden planlarda olduğu gibi yürürlükte bulunan 11. Kalkınma Planında da afet yönetimi başlığı altında ne akredite gönüllüler ne de anlık gönüllüler ile ilgili politika ve stratejilere yer verildiği görülmektedir. Konunun kalkınma planları açısından yeterince ilgi görmediği ulusal düzeyin yanında afetlerin meydana geldiği ve etki alanı itibarıyla en ağır sonuçların hissedildiği yerel düzeyde uygulamaya konu edilen 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (md.65) ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu (md. 77) hükümlerinde yerel hizmetlere gönüllü katılım konusu düzenlenmiştir. Yerel hizmetlere gönüllü katılım konusunu düzenleyen hükümlerde doğrudan afet kavramına yer verilmemekle birlikte dolaylı olarak afet yönetimi ile yakından ilişkili hizmet alanları arasında sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleri sayılmıştır. Bununla birlikte her iki düzenlemede afet olgusu ile doğrudan ilişkilendirilen ve "Acil Durum Planlaması" başlığını taşıyan maddelerde (5302/md.69 ve 5393/md.53), afet planlamasına ilişkin sorumluluğu bulunan söz konusu yerel yönetim kuruluşlarının afet ve acil durum planlamasına ilişkin işbirliği yapıp görüşlerini alabileceği aktörler, bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleri, üniversiteler ve diğer yerel yönetimlerle sınırlı tutulmuş, afet yönetiminde önemli bir itici güç konumundaki STK'lar göz ardı edilmiştir. Bu yaklaşımın doğal sonucu olarak da gönüllülük ve afet yönetimi ilişkisinin yerel mevzuata yansımaları düşük düzeyde kalmıştır.

Sonuç

Afet ve acil durumlarda gönüllülük faaliyetlerinin, geçmişte deneyimlenen afet ve acil durumlardan alınan dersler neticesinde önemli katkıların olduğu anlaşılırken, yapılan bilimsel çalışmalar ve afet zararlarının azaltılmasına yönelik uluslararası girişimler söz konusu faaliyetlerin önemini daha da görünür hale getirmiştir. Afetlerin giderek karmaşıklaşan sonuçları ve ülkelerin sınırlı müdahale kapasiteleri göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte meydana gelecek afetlerin risklerinin azaltılması için toplumsal farkındalık ve dirençlilik olguları kritik bir rol oynamaktadır. Bu noktada, kendi organizasyonlarını sağlayan, genel olarak afet ve acil durum müdahaleleri konusunda bilgi ve beceriye sahip olmayan, yardım etme içgüdüsüyle hareket eden ve olayın meydana gelmesi ile etkilenen alanda görünmeleri kaçınılmaz olan anlık gönüllüler, işgücü ve ekonomik katkı açısından önemli bir kaynak niteliği gösterirken, çeşitli yönlerden potansiyel riskler de barındırabilmektedir. Kısaca, anlık gönüllülerin yardım ve destek amaçlı motivasyonlar ile etkilenen alana gelmeleri; mevcut afet yönetim sistemine entegre edilmemeleri, koordine olmamaları ve yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları gibi dezavantajlardan dolayı, kaynakların daha fazla tüketilmesine neden olmakta ve afet ortamında yeni krizlere yol açabilmektedir. Diğer yandan, sadece etkilenen alanı görmek için gelen ve literatürde *afet turistleri* olarak adlandırılan bireylerin etkilenenler için ayrılan kaynakları kullanmaları ve benzer şekilde mevcut müdahale çalışmalarını engellemeleri gibi dezavantajlar barındırmasının yanı sıra literatürde diğer bir motivasyon olarak gösterilen *fırsatçılık ve yağmacılık* gibi amaçlarla etkilenen alanlara gelen bireylerin güvenlik açığı yarattıkları sıklıkla bilinmektedir. Nitekim, kriz zamanında etkilenen alana gelen bireylerin kimler oldukları, suç geçmişlerinin olup olmadığı gibi güvenliğe yönelik konularda kontrollerin sağlanması mümkün olamayabilmektedir. Ayrıca, anlık gönüllülerin müdahale ve iyileştirme çalışmaları sırasında yaralanmaları ve hayatlarını kaybetmeleri durumunda idarenin yasal sorumluluğuna ilişkin belirsizlikler söz konusudur. Örneğin, Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında, yurt içinden ve yurt dışından müdahale ve yardım çalışmalarına destek vermek için binlerce insanın katılımı söz konusu olmuştur. Nitekim, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın yayımladığı rapora göre, mart ayının ilk haftasına kadar müdahale ve iyileştirme çalışmaları için 270.060 kişi³ etkilenen alanlarda ihtiyaç duyulan hizmetlerin yürütülmesinde görev yapmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB, 2023). Depremler sonrasında iyileştirme çalışmaları profesyonel ekiplerin yanı sıra gönüllü faaliyetleri ile devam ederken, etkilenen alanlara farklı motivasyonlar ile akın eden gönüllüler içerisinde sayısı yadsınamayacak düzeyde anlık gönüllülerin de yer aldığı, bu gönüllülerin organize olamamaları ve koordinasyon eksikliği nedeniyle bazı noktalarda afet içinde yeni krizlere yol açtıkları görülmüştür.

Çalışma kapsamında Türkiye'deki mevcut yasal ve idari düzenlemeler incelendiğinde, bir kısım düzenlemelerin gönüllülük olgusuna ilişkin hükümlere yer verdiği görülürken, anlık gönüllüler çerçevesinde herhangi bir hükme veya stratejiye yer verilmediği tespit edilmiştir. Buradan hareketle anlık gönüllülerin mevcut afet ve acil durum yönetim sistemine entegre edilmesi ve bu konuda politika ve tedbirlerin oluşturularak modellerin geliştirilmesi gelecekte meydana gelecek afetlerin zararlarının azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, anlık gönüllülerin çoğunlukla mevcut toplumdaki vatandaşlardan oluştuğu düşüncesinden

³ Bu kapsamda görev yapanlar, arama ve kurtarma personelleri, kamu görevlileri, STK'lar ve uluslararası arama kurtarma personellerinin yanı sıra gönüllü bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca raporda, AFAD gönüllü sistemine kayıtlı 1.339.150 gönüllünün bulunduğu ve söz konusu gönüllülerden 199.931'inin zorunlu çevrimiçi eğitimleri tamamladıkları ve 21.652'sinin saha eğitimlerini tamamlayarak "Destek AFAD Gönüllüsü" oldukları belirtilmiştir. Bu gönüllülerden, 39.819'unun deprem bölgesinde çadır kurulumu ve sökülmesi, malzeme dağıtımı ve tasnifi ile insani yardım çalışmalarında yer aldıkları belirtilmiştir.

hareketle, afet okuryazarlığının tüm topluma yayılmasını sağlamak için hem üniversitelerde hem de Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların müfredatlarına afet eğitime yönelik derslerin eklenmesi, farkındalık yaratıcı kamu spotlarının yayınlanması, afetlere karşı toplumsal dirençliliğin sağlanması açısından önemli girişimler olacaktır. Örneğin, 6306 sayılı Kanun kapsamında, afet risklerinin azaltılması ve kentsel dönüşüm konusunda toplumun farkındalığının artırılması için, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyoların ayda en az 90 dakika yayın yapmaları zorunlu kılınmasına benzer şekilde, anlık gönüllülerin afet ve acil durumlar sonrasında, etkilenen alanda nasıl hareket etmeleri, hangi koşullarda çalışabilecekleri, hangi ihtiyaçlara yönelik katkılarının olabileceği gibi birçok kritik konuda bilgilendirilmelerini ve farkındalıklarının artırılmasını kapsayacak yasal ve idari düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, anlık gönüllülerin gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ile afet yönetim sistemine entegre edilebilmeleri için, öncelikle bu konuda bilimsel çalışmaların sayısının artması, uluslararası düzeylerde belirlenmiş olan kriterlerin dikkate alınarak bilim insanları, profesyoneller ve uzmanların görüşleri doğrultusunda modellerin geliştirilmesi ve karar alıcı ve uygulayıcı role sahip kurum ve kuruluşların stratejik planlarında, anlık gönüllülük yaklaşımını görünür kılacak hedef ve faaliyetlere yer verilmesi büyük önem taşımaktadır.

This research article has been licensed with Creative Commons Attribution - Non-Commercial 4.0 International License. Bu araştırma makalesi, Creative Commons Atıf - Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit katkı sunmuşlardır.

Teşekkür Beyanı

Yazarlar teşekkür beyanında bulunmamışlardır.

Destek Beyanı

Yazarlar destek beyanında bulunmamışlardır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Etik Beyanı

Yazarlar çalışma için herhangi bir Etik Kurul Onayı gerekmediğini beyan etmişlerdir.

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Hüseyin Özgür, Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Yılmaz, Samsun Üniversitesi

Arş. Gör. Atahan Demirkol, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kaynakça/References

- AFAD (2018). Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. AFAD. <https://www.afad.gov.tr/kitaplar>
- AFAD (2019). AFAD Stratejik Plan 2019-2023. AFAD. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/AFAD_2019_2023_STRATEJIK_PLAN.pdf
- AFAD (2022). Türkiye Afet Müdahale Planı. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf
- Alexander, D. (2010). The voluntary sector in emergency response and civil protection: Review and recommendations. *International Journal of Emergency Management*, 7(2), 151. <https://doi.org/10.1504/IJEM.2010.033654>
- Atzet, I. (2010). Post-crisis actions to avoid international child trafficking. *Journal of Law & Family Studies*, 12(2), 499-510.
- Australian Government (2010). Spontaneous Volunteer Management Resource Kit. Commonwealth of Australia. https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/05_2012/spontaneous.pdf
- Australian Government Initiative. (2015). Spontaneous Volunteer Strategy. <https://knowledge.aidr.org.au/media/2140/national-spontaneous-volunteer-strategy.pdf>
- Aydiner, T. ve Özgür, H. (2014). Yönetişim ve Doğal Afetler: Türkiye’de Doğal Afet Yönetişimi Ne Kadar ve Hangi Biçimde Mümkün?, içinde: Fatma Neval Genç (Ed.), *Kamu Yönetiminde Değişim KAYFOR XII Bildiriler Kitabı*,
- Bachner, G., Seebauer, S., Pfurtscheller, C., & Brucker, A. (2016). Assessing the benefits of organized voluntary emergency services: Concepts and evidence from flood protection in Austria. *Disaster Prevention and Management*, 25(3), 298-313. <https://doi.org/10.1108/DPM-09-2015-0203>
- Barsky, L. E., Trainor, J. E., Torres, M. R., & Aguirre Benigno, E. (2007). Managing Volunteers: FEMA’s Urban Search and Rescue Programme and Interactions with Unaffiliated Responders in Disaster Response. *Disasters*, 31(4), 495-507. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2007.01021.x>
- Birkmann, J. (Ed.). (2013). *Measuring vulnerability to natural hazards: Towards disaster resilient societies* (2. ed). United Nations University Press.
- Bruycker, M. D., Greco, D., Annino, I., Stazi, M. A., de Ruggiero, N., Triassi, M., de Kettenis, Y. P., & Lechat, M. F. (1983). The 1980 earthquake in southern Italy: Rescue of trapped victims and mortality. *Bulletin of the World Health Organization*, 61(6), 1021-1025.
- Bruycker, M. D., Greco, D., & Lechat, M. F. (1985). The 1980 Earthquake in Southern Italy: Morbidity and Mortality. *International Journal of Epidemiology*, 14(1), 113-117. <https://doi.org/10.1093/ije/14.1.113>
- Cardona, O.-D., van Aalst, M. K., Birkmann, J., Fordham, M., McGregor, G., Perez, R., Pulwarty, R. S., Schipper, E. L. F., Sinh, B. T., Décamps, H., Keim, M., Davis, I., Ebi, K. L., Lavell, A., Mechler, R., Murray, V., Pelling, M., Pohl, J., Smith, A.-O., & Thomalla, F. (2012). Determinants of Risk: Exposure and Vulnerability. içinde C. B. Field, V. Barros, T. F. Stocker, & Q. Dahe (Eds.), *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation* (ss. 65-108). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139177245.005>
- Carson, E. D. (1999). Comment: On Defining and Measuring Volunteering in the United States and Abroad. *Law and Contemporary Problems*, 62(4), 67. <https://doi.org/10.2307/1192267>
- Chen, Y. (Ed.). (1988). *The Great Tangshan Earthquake of 1976: An Anatomy of Disaster*. Pergamon Press.
- Crane, M. (2019). The invisibles: The role of volunteer emergency service members in human health emergency response. *Global Biosecurity*, 1(1), 116. <https://doi.org/10.31646/gbio.11>
- Çakı, F. (2020). Afet Yönetişiminde Sivil Toplum ve Güven Algıları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 6(12), 1-45. <https://doi.org/10.25306/skad.720617>
- Daddoust, L., Asgary, A., McBey, K. J., Elliott, S., & Normand, A. (2021). Spontaneous volunteer coordination during disasters and emergencies: Opportunities, challenges, and risks. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 65. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2021.102546>
- Dean, J. (2022). Informal Volunteering, Inequality, and Illegitimacy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 51(3), 527-544. <https://doi.org/10.1177/089976402111034580>
- der Heide, E. A. (2003). Convergence behavior in disasters. *Annals of Emergency Medicine*, 41(4), 463-466. <https://doi.org/10.1067/mem.2003.126>
- Drabek, T. E., & McEntire, D. A. (2003). Emergent phenomena and the sociology of disaster: Lessons, trends and opportunities from the research literature. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 12(2), 97-112. <https://doi.org/10.1108/09653560310474214>
- Dynes, R. R. (1969). *Organized Behavior in Disaster: Analysis and Conceptualization*. Disaster Research Center, Ohio State University.
- Dynes, R. R., Quarantelli, E. L., & Wenger, D. (1990). *Individual and Organizational Response to the 1985 Earthquake in Mexico City, Mexico*. Disaster Research Center. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/2259>
- EM-DAT (t.y.). EM-DAT Public. 06 Mayıs 2023, <https://public.emdat.be/>
- Yükseler vd. (2024).

- Emergency Management Division Justice Institute of British Colombia. (2015). *Managing Walk-In Disaster Volunteers Participant Guide*. Justice Institute of British Colombia. <https://www.mapleridge.ca/DocumentCenter/View/6940/Managing-Walk-in-Disaster-Volunteers--Participant-Manual?bidId=>
- FEMA (2006). Developing and Managing Volunteers. <https://training.fema.gov/emiweb/downloads/is244.pdf>
- Fernandez, L. S. (2006). Strategies for Managing Volunteers during Incident Response A Systems Approach. *Homeland Security Affairs*, 2(3). <https://www.hsaj.org/articles/684>
- Fernandez, L. S., Barbera, J. A., & van Dorp, J. R. (2006). Spontaneous Volunteer Response to Disasters: The Benefits and Consequences of Good Intentions. *Journal of Emergency Management*, 4(5), 57-68. https://www2.seas.gwu.edu/~dorpjr/Publications/JournalPapers/jemarticle_fernandez.pdf
- Fischer, H. W. (2003). Behavioral and organizational responses to terrorism: A model based on 9/11. *Journal of Emergency Management*, 1(3), 42. <https://doi.org/10.5055/jem.2003.0032>
- Fishwick, C. (2014). Tomnod-the online search party looking for Malaysian Airlines flight MH370. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/14/tomnod-online-search-malaysian-airlines-flight-mh370>
- Fritz, C. E., & Mathewson, J. H. (1957). *Convergence Behavior in Disasters*. National Academy of Sciences-National Research Council. <https://archive.org/details/convergencebehav00fritrich/page/i/mode/1up?view=theater>
- Hahmann, T., Plessis, V., & Fournier-Savard, P. (2020). *Volunteering in Canada: Challenges and opportunities during the COVID-19 pandemic*. Statistics Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/45-28-0001/2020001/article/00037-eng.pdf?st=0XgkcnQN>
- Harris, M., Shaw, D., Scully, J., Smith, C. M., & Hieke, G. (2017). The Involvement/Exclusion Paradox of Spontaneous Volunteering: New Lessons and Theory From Winter Flood Episodes in England. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46(2), 352-371. <https://doi.org/10.1177/0899764016654222>
- Hazeldine, S., & Smith, M. B. (2015). *Global Review on Volunteering Report*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Global-Review-on-Volunteering-Report_EN.pdf
- Helsloot, I., & Ruitenbergh, A. (2004). Citizen Response to Disasters: A Survey of Literature and Some Practical Implications. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 12(3), 98-111. <https://doi.org/10.1111/j.0966-0879.2004.00440.x>
- Hur, J. (2012). Disaster management from the perspective of governance: Case study of the Hebei Spirit oil spill. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 21(3), 288-298. <https://doi.org/10.1108/09653561211234471>
- İbrahim, D. (2016). *Canadian's experience with emergencies and disaster, 2004 (Sy 85-002-X)*. Canadian Centre for Justice Statistics. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2016001/article/14469-eng.pdf?st=CzU15J4Q>
- IFRC (2022). Everyone Counts Report 2022. <https://www.ifrc.org/sites/default/files/2022-04/Everyone%20Counts%20Report%202022%20EN.pdf>
- ISO (2017). *ISO 22319: 2017 Security and Resilience-Community Resilience-Guidelines for Planning the Involvement of Spontaneous Volunteers*. International Organization for Standardization.
- Jalali, R. (2002). Civil Society and the State: Turkey After the Earthquake. *Disasters*, 26(2), 120-139. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00196>
- Kendra, J. M., & Wachtendorf, T. (2003). Elements of Resilience After the World Trade Center Disaster: Reconstituting New York City's Emergency Operations Centre: Elements of Resilience After the World Trade Center Disaster. *Disasters*, 27(1), 37-53. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00218>
- Kingston, J. (Ed.) (2012). *Natural disaster and nuclear crisis in Japan: Response and recovery after Japan's 3/11*. Routledge.
- Ludwig, T., Kotthaus, C., Reuter, C., Dongen, S. van, & Pipek, V. (2017). Situated crowdsourcing during disasters: Managing the tasks of spontaneous volunteers through public displays. *International Journal of Human-Computer Studies*, 102, 103-121. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2016.09.008>
- Mackwani, Z. (2015). *Volunteers and the Alberta Flood Response: Insight into Voluntary Sector's Readiness and Surge Capacity*. https://www.academia.edu/22347512/Volunteers_and_the_Alberta_Flood_Response_Insight_into_Voluntary_Sectors_Readiness_and_Surge_Capacity
- Mayorga, M. E., Lodree, E. J., & Wolczynski, J. (2017). The optimal assignment of spontaneous volunteers. *Journal of the Operational Research Society*, 68(9), 1106-1116. <https://doi.org/10.1057/s41274-017-0219-2>
- Ministry of Civil Defence & Emergency Management (MCDEM) (2013). *Volunteer Coordination in CDEM Director's Guideline for Civil Defence Emergency Management Groups [DGL15/3]*. Ministry of Civil Defence & Emergency Management. <https://www.civildefence.govt.nz/assets/Uploads/publications/dgl-15-13-volunteer->

coordination-in-cdem.pdf

- Nissen, S., Carlton, S., Wong, J. H. K., & Johnson, S. (2021). 'Spontaneous' volunteers? Factors enabling the Student Volunteer Army mobilisation following the Canterbury earthquakes, 2010–2011. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 53, 102008. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.102008>
- Noji, E. K. (2000). The public health consequences of disasters. *Prehospital and Disaster Medicine*, 15(4), 147-157.
- O'Brien, P., & Mileti, D. S. (1992). Citizen Participation in Emergency Response Following the Loma Prieta Earthquake. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 10(1), 71-89. <http://ijmed.org/articles/502/>
- Orloff, L. (2011). *Managing spontaneous community volunteers in disasters: A field manual*. CRC Press.
- Özerdem, A., & Jacoby, T. (2006). *Disaster Management and Civil Society Earthquake Relief in Japan, Turkey and India*. I.B. Tauris & Co Ltd, New York.
- Özler, M. (2019). Kamu Yönetimi Paradigmasında Afet Riski Yönetiminden Yönetişimine. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 139-150. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.474491>
- Paciarotti, C., & Cesaroni, A. (2020). Spontaneous volunteerism in disasters, managerial inputs and policy implications from Italian case studies. *Safety Science*, 122, 104521. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2019.104521>
- Paciarotti, C., Cesaroni, A., & Bevilacqua, M. (2018). The management of spontaneous volunteers: A successful model from a flood emergency in Italy. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 31, 260-274. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2018.05.013>
- Points of Light Foundation, & Volunteer Center National Network. (2005). *Preventing a Disaster Within the Disaster: The Effective Use and Management of Unaffiliated Volunteers*. 20. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Archive/202852NCJRS.pdf>
- Provitolo, D., Dubos-Paillard, E., & Müller, J.-P. (2011). *Emergent Human Behaviour During a Disaster: Thematic versus Complex Approaches*. EPNACS 2011 within ECCS'11, Vienna, Austria. https://agritrop.cirad.fr/561127/1/document_561127.pdf
- Quarantelli, E. L. (1983). *Emergent Behavior at the Emergency Time Periods of Disasters*. University of Delaware Disaster Research Center. <https://udspace.udel.edu/server/api/core/bitstreams/f4a60536-f7c6-438d-9d6a-ee4a0c879239/content>
- Rivera, J. D., & Wood, Z. D. (2016). Disaster relief volunteerism: Evaluating cities' planning for the usage and management of spontaneous volunteers. *Journal of Emergency Management*, 14(2), 127. <https://doi.org/10.5055/jem.2016.0279>
- Sauer, L. M., Catlett, C., Tosatto, R., & Kirsch, T. D. (2014). The Utility of and Risks Associated With the Use of Spontaneous Volunteers in Disaster Response: A Survey. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 8(1), 65-69. <https://doi.org/10.1017/dmp.2014.12>
- Sharon, L. (2004). Averting a Disaster Within a Disaster: The Management of Spontaneous Volunteers Following the 11 September 2001 Attacks on the World Trade Center in New York. *Voluntary Action: The Journal of the Institute for Volunteering*, 6(2), 11-29. <https://www.bl.uk/collection-items/averting-a-disaster-within-a-disaster>
- Shaskolsky, L. (1965). *Volunteerism in Disaster Situations*. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/1165>
- Shaw, R., & Goda, K. (2004). From disaster to sustainable civil society: The Kobe experience. *Disasters*, 28(1), 16-40. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2004.00241.x>
- Sperling, M., & Schryen, G. (2022). Decision support for disaster relief: Coordinating spontaneous volunteers. *European Journal of Operational Research*, 299(2), 690-705. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2021.08.022>
- Strandh, V., & Eklund, N. (2018). Emergent groups in disaster research: Varieties of scientific observation over time and across studies of nine natural disasters. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(3), 329-337. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12199>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı SBB (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>
- Toprak Karaman, Z. (2019). Risk toplumunda afetlerde erken uyarı, mukavemetli toplum ve kamu yönetiminin ikna kapasitesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 185-212. <https://dergipark.org.tr/pub/bitlissos/issue/46641/538160>
- Twigg, J., & Mosel, I. (2017). Emergent groups and spontaneous volunteers in urban disaster response. *Environment and Urbanization*, 29(2), 443-458. <https://doi.org/10.1177/0956247817721413>
- UNDRR (2007). *Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. United Nations.
- UNDRR (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*. United Nations.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) (2020). *Human Cost of Disasters: An Overview of the Last*

- 20 Years (2000-2019). UN Office for Disaster Risk Reduction.
- United Nations Volunteers (UNV). (2021). 2022 State of the World's Volunteerism Report: Building Equal and Inclusive Societies. https://swvr2022.unv.org/wp-content/uploads/2022/04/UNV_SWVR_2022.pdf
- U.S. Department of Homeland Security. (2005). Good Story: "Harris County, Texas Citizen Group's Response to Hurricane Katrina". Lessons Learned Information Sharing.
- Volunteer Florida. (2000). Unaffiliated Volunteers in Response and Recovery. <https://www.volunteerflorida.org/wp-content/uploads/2013/03/UnaffiliatedVolunteers.pdf>
- White, H. P. (2016). *Understanding the role of spontaneous volunteers in disaster: The case study of the World Trade Centre on 9/11* [Master of Emergency Management, Auckland University of Technology]. <https://core.ac.uk/download/pdf/85256257.pdf>
- Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358-368. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2015.07.010>
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 215-240. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.215>
- Wolensky, R. P. (1979). Toward a Broader Conceptualization of Volunteerism in Disaster. *Journal of Voluntary Action Research*, 8(3-4), 33-42. <https://doi.org/10.1177/089976407900800306>
- Yavaş, H. (2005). Türkiye'de Doğal Afetlerin Merkez-Yerel İlişkiler Açısından Yönetim Sorunları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 280-301.
- Yükseler, M., & Yazgan, J. (2023). Spontaneous Volunteers in Emergencies and Disasters. In M. Mokhtari (Ed.), *Natural Hazards: New Insights*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.109330>
- Zhang, Y., Zhang, C., Drake, W., & Olshansky, R. (2015). Planning and Recovery Following the Great 1976 Tangshan Earthquake. *Journal of Planning History*, 14(3), 224-243. <https://doi.org/10.1177/1538513214549435>